

Janusz Mierzwa

Krosno nad Wisłokiem w kontekście przemian społecznych

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 11/2, 229-244

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ MIERZWA

KROSNO NAD WISŁOKIEM W KONTEKŚCIE PRZEMIAN SPOŁECZNYCH

Proces przemian uzależniony jest od stopnia rozwoju cywilizacyjnego. Nie przeciwstawiając sobie „społeczeństwa tradycyjnego” i „społeczeństwa nowoczesnego”, można dostrzec kierunki tego procesu, dokonującego się w przejściu od „tradycji” do „nowoczesności”. W społeczeństwie tradycyjnym jednostka nie musiała zastanawiać się nad wyborem kolejnych sekwencji swoich działań. Dzięki ukształtowanym nawykom codzienności, najczęściej wykonywała rutynowe gesty i zachowania, dzieląc przyjęte interpretacje sytuacji. Jednak od lat pięćdziesiątych XX w. społeczeństwa wkraczają w epokę postindustrialną, a kultura w „nowoczesną” epokę. Wszyscy jesteśmy świadkami głębokiej transformacji społecznej, politycznej i kulturowej.¹

Wartości, na których opiera się życie każdej społeczności i poszczególnych jednostek, pojmowane jako standardy zachowań, dziedziczone przez osoby w procesie socjalizacji, domagają się analizy uwarunkowań historycznych i społecznych określonego środowiska. Środowisko bowiem stanowi pierwszorzędne kryterium odniesienia dla zachowań jednostki i należy do podstawowych pojęć socjologicznych.² Analiza środowiska, w którym dokonuje się przekaz i dziedziczenie wartości pozwoli bardziej poprawnie odczytać postawy i zachowania mieszkańców danej zbiorowości.

Środowisko traktowane jest jako ogół społecznych warunków kształtujących rozwój i zachowanie jednostek oraz czynników rzeczowych i osobowych, które powstały w procesie antropogenezy, rozwoju społecznego i społecznego współżycia jednostek. Środowisko – zdaniem F. Znanieckiego i P. Rybickiego – stanowi podstawowe kryterium odniesienia dla zachowań jednostki. Człowiek bowiem rodzi się w grupie społecznej, dzięki niej się rozwija i realizuje swoje cele i zadania życiowe.³ W ten sposób powstają zorganizowane formy zbiorowego

¹ Por. J. Mariański, *W poszukiwaniu sensu życia. Szkice socjologiczno-pastoralne*. Lublin 1990, s. 29n.

² K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*. Toruń 1998, s. 214.

³ Tamże, s. 214.

życia. Ukształtowane historycznie i kulturowo tworzą społeczeństwo jako samowystarczalną zbiorowość, zajmującą określone terytorium i specyficzny system interakcji pomiędzy jednostkami.⁴ Słownik socjologiczny wymienia w porządku alfabetycznym 26 typów społeczeństwa.⁵

Interesujące nas środowisko miejskie, w którym w 1997 r. przeprowadzono badania nad poziomem akceptacji wartości przez młodzież szkół ponadpodstawowych, traktowane jest jako populacja, której większość członków zamieszkuje obszary miejskie i prowadzi miejski styl życia, różniący się od tradycyjnego większym podziałem pracy i słabszą kontrolą społeczną.⁶

1. Rozwój miasta

Najstarsza zapisana wzmianka o Krośnie pochodzi z 1212 roku. Według niej Krosno stanowiło własność biskupów lubuskich, którą otrzymali z rąk księcia Leszka Czarnego. W 1348 r. król Kazimierz Wielki nadał osadzie prawa miejskie, o czym świadczą dokumenty z lat 1358, 1365 i 1367.⁷ Z tego ostatniego dokumentu wynika, że wokół miasta wznoszono mury obronne, ufundowane przez Kazimierza Wielkiego. Może to wskazywać na fakt, że miasto pełniło funkcję obronnej fortecy na pograniczu kultury polskiej i ruskiej.⁸

W niestabilizowanej sytuacji geopolitycznej tych ziem, Krosno wielokrotnie przechodziło „z rąk do rąk”. Z całą pewnością można dowieść, że za czasów Mieszka I, Bolesława Chrobrego, Bolesława Śmiałego, Leszka Białego i Leszka Czarnego należało do Polski.⁹ Z kolei w czasie rozbiegu dzielnicowego mogło należeć do Rusi Halickiej. Przemawia za tym fakt, że dokument króla Władysława Łokietka z 1326 roku nie wymienia już Krosna w opisie dóbr lubuskich.¹⁰ U schyłku XV i XVI w. Krosno, otoczone potężnymi i stale rozbudowywanymi murami z basztami, stanowiło znaczący ośrodek miejski. Rozwojowi miasta sprzyjało położenie na szlakach handlowych, biegnących przez dwie przełęcze Karpackie: Beskid Karpacki koło Jaślik i przełęcz dukielską na Węgry oraz trakt handlowy, biegnący z Krakowa przez Nowy Sącz na wschód,

⁴ Tamże, s. 198.

⁵ Są to społeczeństwa: acefaliczne, agrarne, androgyniczne, arystokratyczne, bezklasowe, bepaństwowe, demokratyczne, feudalne, globalne, industrialne, kapitalistyczne, komunistyczne, łowiecko – zbierackie, masowe, miejskie, militarne, najprostsze, obywatelskie, pierwotne, postindustrialne, przemysłowe, socjalistyczne, tradycyjne, ukryte, wiejskie i wielokulturowe. Tamże, s. 198–201.

⁶ Tamże, s. 200.

⁷ J. Michalak, Krosno i okolice. Krosno 1996, s. 48.

⁸ Tamże, s. 48.

⁹ Por. J. Garbaciak, *Krosno – studia z dziejów miasta i regionu*. Krosno 1972, t. I, s. 65.

¹⁰ Tamże, s. 66. Por. także: M. Parczewski, *Początki kształtowania się polsko – ruskiej rubieży w Karpatach*. Kraków 1991, s. 15 n.

przez ziemie Rusi Czerwonej ku bogatym portom Czarnomorskim.¹¹ W tym okresie w mieście rozwijał się handel i rzemiosło. Do najstarszych rzemioślniczych cechów należały cechy: rzeźniczy, piekarski, szewski, sukienniczy i tkacki. Statut cechowy tego pierwszego pochodzi z 1403 r. W XV wieku powstały kolejne cechy rzemieślnicze. Dokumenty miejskie i statuty cechów rzemieślniczych spisano w języku niemieckim, a w kościele farnym nabożeństwa odprawiano w języku łacińskim i niemieckim, zaś społeczność miasta stanowili Polacy, Niemcy, Węgrzy, Włosi i Rusini. Dopiero król Kazimierz Jagiellończyk wprowadził do liturgii język polski, obok łacińskiego i niemieckiego. On też w 1461 roku wydał zezwolenie na budowę rurociągów miejskich dla Krosna.¹²

W drugiej połowie XV w. miasto zostało dotknięte różnymi nieszczęściami. W 1474 r. król węgierski Maciej Korwin spalił przedmieście wraz ze szpitalem i przyszpitalnym kościołem Ducha Świętego, a osiem lat później (w 1482 r.) mieszkańców Krosna nawiedziła epidemia „morowego powietrza”. W 1494 r. powódź zalała niemal całe miasto, a w 1500 r. pożar dopełnił ruiny grodu. Zniszczenia te musiały być bardzo duże, skoro król Jan Olbracht zwolnił z podatków na okres 20 lat wszystkich mieszkańców, a miastu nadał grunta ciągnące się od cegielni nad Lubatówką w stronę Suchodołu. Dzięki tym królewskim przywilejom rozpoczął się nowy okres w dziejach miasta.¹³

W ciągu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku nastąpił największy rozwój miasta. W tym czasie Krosno zostało nazwane *Parva Cracovia* (*mały Kraków*). Powstawały okazałe budowle miejskiego patrycjatu, kupców i rzemieślników oraz bogato zdobione kościoły. Miejscowi rzemieślnicy reprezentujący ponad 60 zawodów zostali skupieni w 40 cechach. Obok tradycyjnych zawodów powstało też wiele nowych, takich jak: aptekarze, chirurdzy, lekarze, puszkarze, szklarze, złotnicy, malarze czy rzeźbiarze. W 1550 r. król Zygmunt August nadał miastu dalsze przywileje, takie jak prawo składu win, żelaza i innych towarów importowanych z Węgier. Miasto nadal było wielonarodowościowe, a obok wymienionych już nacji osiedlili się tu Ormianie i Szkoci.¹⁴

W 1638 r. kolejny już pożar miasta pochłonął większość jego zabudowy. Wprawdzie miasto podniosło się z ruin, ale nie odbudowano już murów obronnych, toteż z łatwością zostało zajęte najpierw przez Szwedów w 1655 r., a po nich przez wojska siedmiogrodzkie, dowodzone przez księcia Jerzego I Rakoczego. Wprawdzie mieszkańcy Krosna zdołali się obronić przed najeźdźcami, spłonęły jednak przedmieścia, browary i słodownie. Po smutnych doświadcze-

¹¹ Por. J. Ginalski, P. Łopatkiewicz, *Mury obronne Krosna od XIV do XVIII wieku*. Krosno 1994, s. 17n.; M. Proksa, *Miejskie mury obronne w świetle źródeł pisanych i badań archeologicznych*. W: *Studia i Materiały Muzeum Okręgowego w Krośnie*. Krosno 1993, t. 5, s. 15.

¹² A. Farstracht, *Osadnictwo ziemi sanockiej 1340-1650*. Wrocław 1962, s. 157 n.

¹³ A. Lewicka, *Krosno w wiekach średnich*. Kraków 1933, s. 72 n.

¹⁴ Tamże, s. 87 n.

niach przystąpiono do naprawy i rozbudowy murów obronnych. Wielkie zasługi w tym dziele położył Szkot z pochodzenia, Robert Wojciech Portius. Mimo dalszych przywilejów nadanych przez króla Jana Kazimierza miasto coraz bardziej popadało w ruinę. Potwierdza to m.in. treść prośby mieszkańców Krosna, skierowanej w 1659 roku do króla Jana Kazimierza.¹⁵

Pod koniec XVIII w. (12.06.1772 r.) to galicyjskie miasto znalazło się pod zaborem austriackim. Zabór pogłębił jeszcze kryzys gospodarczy. Zlikwidowano samorząd, rozwiązano Kolegium Jezuickie, upadł też handel. Wybudowano wprawdzie w tym czasie nowy trakt cesarski – drogę z Węgier przez Duklę do Przemyśla, ale pominięto już Krosno.

Smutny obraz Krosna odmalował Andrzej Kuropatnicki w swoim opisie Galicji z 1786 r.: „[...] miasto pustoszeje, teraz kościół, Jezuickie Kolegium i szkoły puste. Podobnego losu doczekały kościoły Ojców Franciszkanów, jak też i Ojców Kapucynów. Fara tylko wspaniała, przy której wieża od lat kilkunastu spada, a była tak wysoka, iż w żadnym mieście polskiem wyższej nie było”.¹⁶ Liczba mieszkańców spadła do 2 tysięcy.

Dopiero rozwój przemysłu naftowego i otwarcie linii kolejowej ze Stróży do Sanoka, a także awans na stolicę powiatu w 1867 r. oraz uzyskanie autonomii i własnej samorządności przyczyniło się do rozwoju miasta. Ponadto odkrywca i twórcza działalność wybitnych osób, takich jak Ignacy Łukasiewicz, doktor Kaczkowski, doktor Walsleben czy Wojciech Lenik podniosła rangę miasta. W 1910 r. Krosno liczyło już 5522 mieszkańców.¹⁷

Obydwie wojny światowe dotknęły głównie mieszkańców Krosna, oszczędzając jego zabudowań. W czasie II wojny w więzieniach, łapankach, egzekucjach, obozach koncentracyjnych i w walkach obronnych zginęło ok. 3.700 mieszkańców tego miasta.

2. Rozwój przemysłu

Po wojnie nastąpił dość szybki rozwój miasta. Powstało wiele nowych zakładów pracy, takich jak: Krośnieńskie Huty Szkła, Zakłady Przemysłu Włókienniczego („Lnianka”), Zakłady Gumowe, Fabryka Amortyzatorów, Zakłady Przemysłu Skórzanego („Fabos), Krośnieńskie Zakłady Przetwórstwa Owocowo – Warzywnego czy Zakład Urządzeń Naftowych.¹⁸

¹⁵ J. Michałak, *Krosno...*, s. 72 n.

¹⁶ A. Kuropatnicki, *Geografia albo dokładne opisanie Królestw Galicji i Lodomerji. Przemyśl 1858*, s. 32 n.

¹⁷ J. Dębski, *Ignacy Łukasiewicz. Narodziny Przemysłu Naftowego*. Warszawa 1955, s. 37 n.; Por. także: T. Mikułski, *Nafta w Polsce do połowy XIX wieku*. W: *Przemysł naftowy*. Lwów 1938, t. 12; B. Fleszar, *Polski przemysł naftowy 1926-1945*. Kraków 1946.

¹⁸ Por. Ł. Grzywacz-Świtalski, *Z walk na Podkarpaciu*. Warszawa 1971, s. 55 n.

W 1975 r. Krosno awansowało na stolicę województwa, tracąc ten status wraz z reformą administracyjną Polski w 1999 r. Miasto zajmuje obszar około 45 km² i liczy ponad 50 tysięcy mieszkańców. Gęstość zaludnienia wynosi 1.111 osób/km². Najstarsza część miasta, stanowiąca dziś jego śródmieście, ulokowana jest na owalnym wzniesieniu, w pobliżu ujścia rzeki Lubatówki do Wisłoka. Na południe od śródmieścia, po obu stronach Wisłoka, położone są Białobrzegi. W kierunku południowo-zachodnim znajduje się dzielnica Turaszówka, z którą sąsiaduje dzielnica Polanka. W południowej części miasta znajduje się lotnisko Aeroklubu Podkarpackiego, które w przyszłości zamierza się przystosować do potrzeb komunikacyjnych.¹⁹

Krosno jest przede wszystkim kolebką światowego przemysłu naftowego, o czym warto pamiętać. Ropa naftowa w najbliższych okolicach Krosna była znana już w minionych wiekach, czego dowodzą m.in. historyczne nazwy miejscowości powstałych między XIV a XV stuleciem, takich jak: Ropa, Ropki, Ropianka, Ropica. W tym czasie ropa naftowa miała różne nazwy, jak: ropa, nafta, kamfina, kipiączka, petrol, olej skalny czy petroleon.²⁰ Do rozwoju przemysłowego zastosowania ropy przyczynił się Ignacy Łukasiewicz, który w 1853 roku dokonał udanej próby destylacji. W rok później skonstruował pierwszą lampę naftową. Po udanym eksperymencie powstały kopalnie ropy w Bóbrce, Ropiance, Wietrznie, Rogach, Turaszówce, Potoku i Węglówce.²¹

Drugą gałęzią przemysłu, dzięki której w Krośnie dokonał się szybki rozwój gospodarczy jest przemysł szklarski. Dawniej tylko Huta Szkła, a dziś także wiele prywatnych zakładów zajmuje się wyrobami ze szkła, konkurując na europejskich rynkach z innymi producentami. Prężnie działa też i rozwija się Fa-

¹⁹ Por. J. Michalak, *Krosno...*, s. 68 n.

²⁰ Według dzieła E. Englera i H. Von Nofera pt.: *Das Erdöl*, wydanego w Lipsku w 1811 r., w klasztorze franciszkańskim w Krośnie powinny znajdować się dokumenty świadczące o tym, że już w XVI w. Krosno posiadało możliwości oświetlania domów ropą naftową mieszaną z olejem lnianym. Dokumenty te jednak zaginęły, być może w pożarze w 1872 r. Z kolei Wojciech Tylkowski w dziele *Physica Curiosa* z XVII w., opisując źródła wycieku ropy naftowej posługiwał się określeniami typu: asfalt, bitumen i petroleum. Z jego informacji wynika też, że ropa naftowa była używana przez tutejszych mieszkańców do smarowania osi u wozów. O istnieniu źródeł ropy naftowej w okolicach Krosna pisał również autor *Historiae naturalis Curiosa regni Poloniae*, wydanym w Sandomierzu w 1721r. Można znaleźć tu wzmiankę o destylacji ropy ze źródła położonego półtorej mili od Krosna. O źródłach ropy naftowej pisali także: Jan Kluk – wybitny geolog, ks. Stanisław Staszic i Ewaryst Andrzej Kuropatwicz, który w swym opracowaniu *Geografia albo dokładne opisanie Królestw Galicji i Lodomerji* z 1786 r. pisał m.in. „przy Krośnie za kościołem św. Wojciecha jest źródło, z którego ropa do smarowania skór prostych płynie”.

²¹ W 1997 r. w rafineriach woj. krośnieńskiego przerobiono 261.201 ton wydobytego oleju. Według *Rocznika Statystycznego* w kopalnictwie i górnictwie naftowym pracowało wówczas 2.477 osób. *Rocznik Statystyczny*. Krosno 1998.

bryka Amortyzatorów (Polmo). To głównie te trzy dziedziny gospodarki lokalnej napędzają rozwój miasta.

Blisko dziesięciokrotny wzrost liczby mieszkańców w ciągu jednego stulecia (XX w.) odzwierciedla dynamikę procesu industrializacji. Szybko powstające społeczeństwo przemysłowe nie było rezultatem naturalnego przyrostu ludności lecz skutkiem migracji z okolicznych wiosek. To zjawisko pociąga za sobą proces różnorodnych przemian.

3. Rozwój szkolnictwa

Wraz z rozwojem życia gospodarczego miasta, prowadzono przez wieki owocną działalność dydaktyczną wśród mieszkańców Krosna. Pierwszą szkołę grodu stanowiła, jak we wszystkich miastach średniowiecznych, szkołka parafialna, która powstała wraz z parafią farną za czasów Kazimierza Wielkiego. Służyła ona głównie celom liturgicznym, uczeniu modlitw, pieśni i ministrantury. Szkoły parafialne odgrywały decydującą rolę w XV i XVI w. Z początkiem XVII w. pojawiła się potrzeba na nowy typ szkoły, zajmującej się działalnością polityczną. Zapewne z tego to właśnie powodu podkomorzy krakowski Jan Bal w 1614 r. sprowadził do Krosna Jezuitów, którzy otwarli własną szkołę, zakładając również Kolegium Jezuickie. Odpowiedni dobór kadry pedagogicznej i wysoki poziom nauczania sprawił, iż krośnieńska szkoła jezuicka została w 1647 r. zaliczona do rzędu kolegiów, a ponad 40 jej absolwentów podjęło dalsze studia w Akademii Krakowskiej. Do najznamienitszych z nich należał Paweł z Krosna. W 1772 r. zaborcy zlikwidowali to Kolegium, a w jego miejsce utworzyli w rok po likwidacji – gimnazjum państwowe.²²

Okres tzw. autonomii galicyjskiej (1867-1914) przyczynił się w znacznym stopniu do rozwoju szkolnictwa. Powstało wiele nowych szkół, przysposabiających uczniów do konkretnych zawodów. Należy tu wymienić: Szkołę Tkacką (1887), Męskie Seminarium Nauczycielskie (1895), trzyletnią Szkołę Rolniczą w Suchodole (1898), Szkołę Realną (1900), która w 1921 r. została przekształcona w 8-letnie Państwowe Gimnazjum, a po reformie jędrzejewiczowskiej w 4-letnie gimnazjum. Obecnie nosi nazwę I Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika. W tym też czasie (1901 r.) Krosno staje się siedzibą koła Towarzystwa Szkoły Ludowej. Po drugiej wojnie światowej, wraz z procesem uprzemysłowienia miasta, następuje szybki rozwój szkolnictwa. W 1997 r. Krosno posiadało 4 Licea Ogólnokształcące, 14 szkół o profilu technicznym i 7 Zasadniczych Szkół Zawodowych. W roku szkolnym 1996/97 uczęszczało do nich 9.410 uczniów. Oprócz szkół średnich i podstawowych miasto posiada również szkoły pomaturalne. W dobie reorganizacji szkolnictwa dokonano pewnych

²² A. Kosiek, *Z dziejów starań miasta Krosna o założenie gimnazjum i szkoły realnej*. Krosno 1994, s. 32 n.

zmian w kierunkach kształcenia młodego pokolenia, zgodnie z zapotrzebowaniami rynku pracy.²³

4. Rozwój duszpasterstwa

Krosno, w przeważającym okresie swej historii, należy do diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego. Życie religijne mieszkańców miasta skupiało się wokół najstarszego kościoła Farnego. Świątynia ta, zbudowana około 1365 r. z fundacji Kazimierza Wielkiego w miejsce drewnianego kościółka z 1332 r., spłonęła doszczętnie podczas pożaru w 1456 r. Na jej miejsce w drugiej połowie XV stulecia wzniesiono nowy kościół, który służy wiernym do dnia dzisiejszego.²⁴ W centrum miasta, obok kościoła farnego sytuuje się kościół i klasztor Ojców Franciszkanów. Franciszkanie zostali sprowadzeni do Krosna około 1378 r. przez biskupa przemyskiego – Eryka z Winsen. Po spaleniu się pierwotnego, drewnianego kościoła franciszkanie rozpoczęli ok. 1400 r. budowę obecnej świątyni. Wielokrotnie rozbudowywana i restaurowana w ciągu sześciu wieków, stanowi dziś ważny ośrodek duszpasterski dla mieszkańców Krosna.²⁵ Trzecim, ważnym pod względem historycznym i duszpasterskim ośrodkiem, jest kościół Św. Wojciecha. Zbudowany z drewna w połowie XV w. w miejscu, gdzie według legendy odpoczywał św. Wojciech w drodze z Węgier do Gniezna, a konsekrowany w 1460 r. i kilka razy przebudowywany, do chwili obecnej spełnia swoje przeznaczenie obok nowej świątyni, konsekrowanej w 1998 r.²⁶ W historii Krosna dużą rolę odegrali również Ojcowie Kapucyni, którzy osiedlili się przy kościele św. Jakuba Większego, wybudowanego z fundacji Mikołaja, kaznodziei krośnieńskiego, a poświęconego w 1515 r. przez sufragana krakowskiego Jana.²⁷

Wymienione ośrodki duszpasterstwa wywierały olbrzymi wpływ na życie religijne mieszkańców Krosna do połowy XX w. Wraz z dynamiką rozwoju uprzemysłowienia i szybkim wzrostem liczby mieszkańców rozpoczął się proces budowy nowych świątyń. Poszczególne dzielnice miasta postarały się o własne miejsca kultu: Polanka w 1927 r., Turaszówka (1980), O. Michaelici (1981), Guzikówka (1982) i Białobrzegi w 1993 roku.²⁸

Obecnie życie religijne mieszkańców Krosna koncentruje się głównie wokół trzech parafii, położonych w centrum miasta: Farniej, franciszkanów i kapucy-

²³ J. Michałak, *Krosno...*, s. 69.

²⁴ *Rocznik 1997 Archidiecezji Przemyskiej. Album. Przemysł 1997*, s. 189 n.

²⁵ P. Łopatkiewicz, *Średniowieczny kościół franciszkański w Krośnie*. Krosno 1993, s. 27 n.

²⁶ *Rocznik 1997...*, s. 193.

²⁷ Tamże, s. 208.

²⁸ A. Szypuła, *Historia nowych kościołów w Diecezji Przemyskiej 1966-1993*. Rzeszów 1998, t. 2, s. 52 n.

nów oraz wokół parafii świętych Piotra i Jana z Dukli, położonej na peryferiach miasta. One bowiem stanowią nie tylko centralny, ale też i historyczny punkt odniesienia do dziejów miasta. Tę ostatnią świątynię konsekrował papież Jan Paweł II, podczas wizyty w Krośnie w 1997 r.

We wszystkich ośrodkach duszpasterstwa prężnie działają różne grupy, stowarzyszenia i ruchy religijne, takie jak: Akcja Katolicka, Oaza Młodzieży, Oaza Rodzin, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Grupy Modlitewne, SOS Rodzinie, Róże Różańcowe czy Zespoły Synodalne. Obok tych powszechnie znanych form duszpasterstwa tworzone są nowe inicjatywy, mające na celu pogłębienie znajomości katolickiej nauki Kościoła i spraw społecznych. Organizowane są również okresowe sympozja, spotkania z twórcami kultury i warsztaty naukowe z zakresu ustawicznego kształcenia.²⁹

5. Rodzina w kontekście przemian

Codziennność stwarza wiele takich sytuacji, w których człowiek musi dokonywać różnorodnych wyborów. Czyni to najczęściej w oparciu o kryteria i standardy, dziedziczone w procesie socjalizacji. Proces socjalizacji dokonuje się przede wszystkim w środowisku rodzinnym, w którym osoba ludzka przychodzi na świat, rozwija się i tworzy lokalną społeczność. Pozostając w różnorodnych relacjach do otaczającej go rzeczywistości, jedynie relacja do drugiego człowieka jako jednostki i relacja do społeczności jako wspólnoty osób, może zaspokoić jego egzystencjalne aspiracje, by stać się – jak to określił Sobór Watykański II – „zasadą, podmiotem i celem wszystkich urządzeń społecznych”.³⁰

Największe znaczenie w tych relacjach posiada rodzina, jako pierwsza i podstawowa wspólnota osób. Rodzina bowiem wywiera istotny i znaczący wpływ na zachowanie się jednostki, na jej stosunek do innych osób, do systemu norm i wzorców postępowania, a „wartościowość” jednostki „zakorzenionej” w strukturach społeczno – kulturowo – politycznych środowiska jest oceniana na podstawie uczestnictwa i zaangażowania osoby na rzecz dobra wspólnego.³¹ Dlatego w dobrze funkcjonującym społeczeństwie większość ludzi posiada określone cele i dążenia życiowe, które pragnie realizować poprzez określony system wartości osobowych, tworzących ich swoistą filozofię życia.³²

Wartości osobowe, będące częścią akceptowanego i podzielanego systemu wartości, są wyrazem zarówno potrzeb jak też i życiowych dążeń, które mobilizują jednostkę do aktywności, a przez to wpływają na charakter innych osób i na kształt grup społecznych. Obecne we wszystkich niemal dziedzinach ludz-

²⁹ Por. *Rocznik 1997 Archidiecezji Przemyskiej. Informator. Przemysł 1997*, s. 186 n.

³⁰ KDK, tekst polski. Wrocław, n. 25.

³¹ H. Skórowski, *Moralność społeczna*. Warszawa 1996, s. 16 n.

³² J. Mariański, *Między nadzieją i zwątpieniem*. Lublin 1998, s. 201.

kiego życia (rodzina, praca, polityka, kultura, religia) podlegają zmianom wraz ze zmianami społecznymi.

W psychologii i socjologii dokonano różnych podziałów wartości mimo występujących trudności przy doborze kryterium podziału. Niektórzy teoretycy dzielą je ze względu na stopień abstrakcyjności, inni – na charakter występowania, a jeszcze inni – ze względu na zaangażowanie emocjonalne.³³ W celu rozpoznania preferowanych przez młodzież wartości codziennych, przedstawiono jej katalog 17 wartości, prosząc uczniów o wybranie 5 z nich, jako najważniejszych w ich życiu. Młodzież mogła dopisać też własną wartość.³⁴

Tab. 1. Najważniejsze wartości codzienne, w opinii respondentów

Kategorie wartości	Typ szkoły			Pochodzenie		Typ religijności				Razem
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Nie-zaang	Nie-syst.	Pozo-stali	
dobrobyt	25,4	19,9	23,7	20,1	26,6	15,2	16,1	31,3	34,2	22,3
sława	7,4	2,3	3,2	3,5	4,4	2,2	1,2	9,6	6,0	3,8
władza	9,0	1,6	2,6	3,8	3,5	2,2	1,2	6,0	7,7	3,6
spokojne życie	54,9	36,3	44,2	43,9	38,9	41,3	45,0	48,2	35,9	42,9
dużo przygód	15,6	8,6	5,8	8,5	11,3	5,4	6,2	9,6	18,8	9,4
silny charakter	11,5	13,7	13,5	11,6	15,8	7,6	9,1	18,1	22,2	13,1
szczęście rodzinne	86,9	80,5	87,2	88,1	78,3	89,1	89,7	78,3	71,8	83,9
ciekawa praca	23,0	24,6	16,0	19,4	24,6	19,6	17,8	28,9	26,5	21,7
szacunek ludzki	50,0	43,0	38,5	43,0	43,8	53,3	39,7	42,2	43,6	43,3
wiara religijna	71,3	60,2	72,4	75,9	52,2	84,8	78,9	57,8	31,6	66,3
grono przyjaciół	27,9	31,6	34,0	28,2	37,4	22,8	30,6	34,9	37,6	31,5
poczucie użyteczności	33,6	40,6	39,7	38,6	39,4	53,3	35,5	24,1	44,4	38,8
pomyślność Ojczyzny	13,9	14,5	12,2	14,4	12,3	14,1	14,5	8,4	15,4	13,7
spokój w narodzie	28,7	24,6	26,3	30,4	20,2	32,6	30,6	21,7	14,5	26,0
odwzajemniona miłość	42,6	60,2	50,0	50,5	57,6	39,1	55,4	51,8	60,7	53,2
pomoc innym ludziom	17,2	13,3	21,2	16,6	17,2	23,9	17,8	13,6	10,3	16,5
wykształcenie	6,6	23,8	17,3	12,5	26,1	16,3	19,0	19,3	16,2	18,0
coś jeszcze	0,8	1,2	2,6	1,3	2,0	1,1	0,8	0,0	4,3	1,5
brak danych	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

³³ K. Ryczan, *Wartości katolików a typ środowiska miejskiego*. Lublin 1992, s. 133.

³⁴ Badania nad poziomem akceptacji wartości religijnych i moralnych przez młodzież szkół ponadpodstawowych, uczącą się w Krośnie w roku szkolnym 1996/97, zostały przeprowadzone przez autora niniejszego opracowania w okresie od marca do maja 1997 r.

Z wyborów dokonanych przez młodzież wynika, że rodzina – w której dokonuje się rozwój człowieka, rozwój jego wiary i miłości – została wskazana jako podstawowa wspólnota pierwotna w rozwoju najważniejszych wartości codziennych. Kolejność wyborów takich wartości, jak: szczęście rodzinne (83,9%), wiara w Boga (66,3%) i odwzajemniona miłość (53,2%) wskazuje na duże znaczenie rodziny w świadomości młodzieży. Na kolejnych miejscach w hierarchii wartości znalazły się: szacunek ludzki (43,3%), spokojne życie (42,9%), poczucie użyteczności (38,8%) i grono przyjaciół (31,5%). W dalszej kolejności wymieniono: spokój w narodzie (26%), dobrobyt (22,3%), ciekawą pracę (21,7%), wykształcenie (18%), pomoc innym ludziom (16,5%), pomyślność Ojczyzny (13,7%) i silny charakter (13,1%). Najrzadziej wskazywano na wartości: dużo przygód (9,4%), sławę (3,8%) i władzę (3,6%).³⁵

Zmienne społeczne wprowadzają zróżnicowania w obszarze dokonanych wyborów. Młodzież szkół technicznych i zawodowych bardziej ceni sobie szczęście rodzinne i wiarę religijną, podczas gdy ich rówieśnicy z liceów częściej wskazują na wielką odwzajemnioną miłość i wykształcenie. Mieszkańcy wiosek znacznie częściej wybierają wiarę religijną (różnica 23,7%), spokój w narodzie (różnica 10,2%) i szczęście rodzinne (różnica 9,8%) podczas gdy ich rówieśnicy z miasta bardziej cenią sobie wartości zapewniające własne bezpieczeństwo i sprawiające przyjemność, jak: wykształcenie, grono przyjaciół, odwzajemniona miłość czy dobrobyt. Podobne preferencje wartości ujawnia zmienna typ religijności. Osoby praktykujące częściej wskazują na takie wartości, jak: rodzina i wiara w Boga, podczas gdy niewierzący lub sporadycznie praktykujący częściej wskazują na wartości hedonistyczne czy konsumpcyjne.

W kolejnym pytaniu, zamieszczonym bezpośrednio pod katalogiem wspomnianych wartości poproszono młodzież, aby wskazała jedną, najważniejszą dla nich wartość osobową. Uzyskane wyniki pozwolą na ustalenie systemu wartości młodego pokolenia.

Tab. 2. Najważniejsza wartość w życiu, w opinii respondentów

Kategorie wartości	Typ szkoły			Pochodzenie		Typ religijności				Razem
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Nie-zaang	Nie-syst.	Pozo-stali	
dobrobyt	3,3	2,7	3,2	3,1	3,0	1,1	0,8	6,0	6,8	3,0
sława	0,8	0,4	0,0	0,6	0,0	1,1	0,4	0,0	0,0	0,4

³⁵ W ogólnopolskich badaniach nad wartościami religijno – moralnymi młodzieży preferowane wartości stworzyły następującą hierarchię: szczęście rodzinne (77,0%), wiara religijna (59,2%), odwzajemniona miłość (47,3%), szacunek ludzki (37,3%), być potrzebnym innym (39,2%), spokojne życie (33,6%), ciekawa praca (30,5%). Poniżej 30% znalazły się wartości: grono przyjaciół, spokój w narodzie, dobrobyt; poniżej 20% – wykształcenie, silny charakter, dużo przygód, pomyślność Ojczyzny, pomoc innym ludziom; poniżej 10% – sława i władza. Za: K. Ryczan, *Wartości...*, s. 135.

Kategorie wartości	Typ szkoły			Pochodzenie		Typ religijności				Razem
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Nie-zaang	Nie-syst.	Pozo-stali	
władza	0,8	0,8	0,0	0,3	0,5	0,0	0,8	0,0	0,8	0,6
spokojne życie	4,1	3,9	3,8	3,5	4,4	3,2	3,3	6,0	4,3	3,9
dużo przygód	0,8	2,3	0,6	0,3	3,0	0,0	1,2	2,4	2,6	1,5
silny charakter	0,8	0,8	0,6	0,6	1,0	0,0	0,4	1,2	1,7	0,7
szczęście rodzinne	20,5	20,7	23,1	22,0	20,7	18,5	25,6	16,8	18,0	21,4
ciekawa praca	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
szacunek ludzki	1,6	3,1	2,6	2,2	3,4	2,2	2,5	2,4	3,4	2,6
wiara religijna	23,0	12,5	25,6	24,2	10,8	31,5	21,5	12,0	7,7	18,7
grono przyjaciół	0,0	1,6	1,3	0,6	2,0	1,1	0,0	3,6	1,7	1,1
poczucie użyteczności	3,3	5,9	7,1	5,0	6,4	5,4	5,0	3,6	8,5	5,6
pomyślność Ojczyzny	0,8	1,6	2,6	0,6	3,4	2,2	1,2	2,4	1,7	1,7
spokój w narodzie	1,6	1,9	2,6	2,2	2,0	2,2	2,5	2,4	0,8	2,1
odwzajemniona miłość	6,6	11,7	8,3	7,5	13,3	3,2	8,7	13,5	13,7	9,6
pomoc innym ludziom	2,5	1,6	0,6	1,3	2,0	2,2	0,8	1,2	2,6	1,5
wykształcenie	1,6	1,2	2,6	1,6	2,0	1,1	2,1	0,0	2,6	1,7
coś jeszcze	0,8	0,0	1,9	0,9	0,5	0,0	0,8	0,0	1,7	0,7
brak danych	27,1	27,3	13,5	23,5	21,6	25,0	22,4	26,5	21,4	23,2

Dane zamieszczone w tabeli 2 wskazują, że największy odsetek badanej młodzieży (23,2%) nie potrafi wskazać najważniejszej dla siebie wartości, co może świadczyć o pewnym zagubieniu młodego pokolenia w dobie kryzysu wartości. Spośród zaproponowanego zestawu wartości ponad jedna piąta badanych (21,4%) wybrała szczęście rodzinne, a 18,7% uczniów wskazuje na wiarę religijną jako najważniejszą dla nich wartość codzienną. Prawie co dziesiąty z badanych (9,6%) preferuje wielką, odwzajemnioną miłość. Pozostałe kategorie wartości wybiera nieznaczny odsetek badanych (od 5,6% do 0,4%). Nikt nie wskazał na kategorię: „ciekawa praca”, jako na najważniejszą wartość życiową.

Typ szkoły wskazuje, że młodzież ucząca się w LO (27,3%) i ZSZ (27,1%) częściej niż uczniowie z Techników (13,5%) nie potrafi wybrać żadnej wartości jako najważniejszej w swoim życiu. Z kolei młodzież szkół technicznych (25,6%) i zawodowych (23%) częściej niż licealiści (12,5%) wskazuje na „wiarę religijną” jako podstawową wartość ich codziennego życia. Natomiast młodzież licealna (11,7%) częściej wskazuje na „wielką, odwzajemnioną miłość” (Techn. – 8,3%, ZSZ – 6,6%).

Zmienna „pochodzenie” wprowadza zróżnicowania częstotliwości wyboru codziennych wartości, zwłaszcza w kategoriach „wiary religijnej” i „odwzajemnionej miłości”. Młodzież wiejska (24,2%) częściej niż miejska (10,8%) wskazuje na wiarę religijną, zaś mieszkańcy miast (13,3%) częściej niż mieszkańcy wiosek (7,5%) wybierają „odwzajemnioną miłość” na najważniejszą wartość codzienną.

Podobne zróżnicowania wprowadza zmienna „typ religijności”. Na „wiarę religijną”, jako najważniejszą wartość częściej wskazują zaangażowani w życie Kościoła (31,5%) niż niezaangażowani (21,5%), niesystematyczni (12,0%) i obojętni (7,7%). W odwrotnej kolejności układa się wybór „odwzajemnionej miłości”. Uczniowie obojętni religijnie (13,7%) częściej niż niesystematycznie praktykujący (13,5%) przed niezaangażowanymi (8,7%) i aktywnymi religijnie (3,2%) wybiera „odwzajemnioną miłość” na pryncypialną wartość codzienną.

Człowiek jako istota ukierunkowana na rozwój musi mieć stworzone i zagwarantowane warunki swej realizacji. Zaangażowanie się w świat wartości jest niezbędne dla pełnej samorealizacji jako bytu osobowego. Powszechnie przyjmuje się, że społeczność jest właściwym środowiskiem rozwoju i urzeczywistniania się człowieka. Podstawą każdej społeczności ludzkiej jest rodzina. W niej dokonuje się proces wychowania i „zakorzenienia” człowieka w świecie wartości, przyjętych przez rodziców i rozpoznawanych przez dzieci.³⁶

Należało więc zapytać młodzież o zalety ważne w wychowaniu dzieci, aby stwierdzić spójność deklaracji ich świata wartości osobowych z gotowością ich realizacji. W kolejnym pytaniu przedstawiono zestaw 23 zalet ważnych w wychowaniu dzieci i poproszono młodzież, aby wskazała 5 z nich, jako szczególnie ważne w tym procesie wychowawczym (tab. 3).

Tab. 3. Zalety szczególnie ważne w wychowaniu dzieci, w opinii respondentów

Kategorie wartości	Typ szkoły			Pochodzenie		Typ religijności				Razem
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Nie-zaang	Nie-syst.	Pozo-stali	
oszczędność	17,2	1,6	4,5	7,8	3,0	5,4	5,4	7,2	6,8	6,0
uczciwość	79,5	76,2	80,1	81,5	73,4	80,4	77,3	80,7	76,1	78,1
sumienność	24,6	12,5	26,9	24,1	11,8	30,4	18,2	19,3	13,7	19,5
pracowitość	34,4	25,8	31,4	32,9	23,7	29,4	29,8	21,7	34,2	29,4
opanowanie	13,1	9,8	9,0	9,4	11,3	9,8	7,0	12,1	16,2	10,3
wytrwałość	19,7	20,7	17,3	18,8	19,7	18,5	18,6	19,3	22,2	19,5
posłuszeństwo	39,3	24,2	29,5	32,9	23,2	32,6	30,6	30,1	23,1	29,2
szacunek dla samego siebie	18,9	29,7	30,1	25,4	30,5	26,1	26,5	25,3	31,6	27,3

³⁶ H. Skorowski, *Moralność...*, s. 20 n.

Kategorie wartości	Typ szkoły			Pochodzenie		Typ religijności				Razem
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Nie-zaang.	Nie-syst.	Pozo-stali	
cierpliwość	23,8	16,8	17,3	17,2	20,7	15,2	21,5	15,7	17,1	18,5
lojalność	9,0	9,0	10,3	7,2	12,3	15,2	7,0	6,0	12,0	9,4
dobrze obyczaje	13,1	11,7	16,0	10,3	17,2	10,9	14,1	10,8	15,4	13,3
poszanowanie cudzej własn.	21,3	20,7	19,2	21,3	19,7	18,5	21,1	21,7	19,7	20,4
tolerancja	21,3	37,9	30,8	29,5	37,0	19,6	31,4	37,4	39,3	32,0
wiara religijna	69,7	69,1	73,1	77,4	59,6	83,7	81,4	63,7	41,9	70,4
odpowiedzialność	34,4	34,8	32,1	31,7	37,4	33,7	33,5	28,9	38,5	33,9
bezinteresowność	0,8	14,8	5,1	4,7	14,8	8,7	7,0	9,6	12,0	8,8
odwaga	12,3	8,2	3,9	7,8	7,9	4,4	5,4	15,7	10,3	7,9
samodzielność	16,4	15,2	13,5	14,4	16,8	10,9	12,8	15,7	22,2	15,0
prawdomówność	37,7	46,9	43,0	43,6	43,8	44,6	47,1	50,6	30,8	43,6
systematyczność	0,0	2,0	2,6	0,9	3,0	1,1	1,7	1,2	2,6	1,7
punktualność	0,8	1,2	1,3	1,3	1,0	3,3	0,4	1,2	0,9	1,1
krytyczny stos. do autoryt.	0,8	4,3	0,6	0,9	4,9	1,1	1,7	2,4	5,1	2,4
inne	0,0	3,9	0,6	0,9	3,9	2,2	0,4	3,6	4,3	2,1
brak danych	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Z uzyskanych danych powstała następująca hierarchia zalet ważnych w wychowaniu człowieka: uczciwość (78,1%), wiara religijna (70,4%), prawdomówność (43,6%), odpowiedzialność (33,9%), tolerancja (32%), pracowitość (29,4%), posłuszeństwo (29,2%), szacunek dla samego siebie (27,3%), poszanowanie cudzej własności (20,4%), sumienność (19,5%), wytrwałość (19,5%), cierpliwość (18,5%), samodzielność (15%), dobre obyczaje (13,3%) i opanowanie (10,3%). Pozostałe wartości (oszczędność, lojalność, bezinteresowność, odwaga, systematyczność, krytyczny stosunek do autorytetów i punktualność) wybierało mniej niż 10% badanych. Najmniejszym uznaniem cieszy się punktualność (1,1%), co można tłumaczyć specyfiką okresu rozwoju.

Priorytet w tej kafeterii zalet tworzy „uczciwość” i „wiara religijna”. W drugiej grupie należy umieścić takie wartości, jak: „prawdomówność”, „odpowiedzialność”, „tolerancję”, „pracowitość”, „posłuszeństwo” i „szacunek dla samego siebie”. Trzecią grupę wartości stanowią zalety, które mieszczą się w przedziale od 10 do 20% deklarowanych wyborów: „poszanowanie cudzej własności”, „sumienność”, „wytrwałość”, „cierpliwość”, „samodzielność”, „dobre obyczaje” i „opanowanie”. Jeżeli w kategorii „uczciwość” zgodność jej wyboru jest daleko zbieżna, to w pozostałych poziomach wartości wszystkie zmienne wprowadzają istotne zróżnicowania.

Typ szkoły ujawnia, że młodzież szkół zawodowych (39,3%) częściej niż uczniowie z techników (29,5%) i liceów (24,2%) wskazuje na „posłuszeństwo”, jako szczególnie ważną zaletę w wychowaniu dzieci. Natomiast licealiści (37,9%) częściej niż młodzież szkół technicznych (30,8%) i zawodowych (21,3%) wybierają „tolerancję” jako najważniejszą zaletę w procesie wychowawczym. W pozostałych kategoriach wartości można zauważyć dość jednorodny poziom akceptacji zalet ważnych w wychowaniu dzieci.

Zmienna „pochodzenie” wprowadza zróżnicowania wyborów wartości wychowawczych. Uczniowie pochodzący z wiosek częściej niż mieszkańcy miast wskazują na „wiarę religijną” (W – 77,4%, M – 59,6%) i „sumienność” (W – 24,1%, M – 11,8%). Młodzież wiejska częściej też wybiera „uczciwość”, „pracowitość” i „posłuszeństwo” jako ważne zalety w wychowaniu człowieka. Takie preferencje wartości mogą świadczyć o tradycyjnym modelu wychowawczym, opartym o tradycję rodzinną. Z kolei pochodzący z miasta częściej opowiadali się za „tolerancją”, „szacunkiem dla samego siebie” i „dobrymi obyczajami”. Zapewne jest to wynik liberalnego modelu wychowawczego.

Największe zróżnicowania wprowadza zmienna „typ religijności”. Zaaangażowani w życie Kościoła (83,7%) częściej niż niezaangażowani (81,4%) przed niesystematycznie praktykującymi (63,7%) i obojętnymi religijnie (41,9%) wskazują na „wiarę religijną”, jako ważną zaletę wychowawczą. W odwrotnej proporcji wybrano „tolerancję”, jako wartość w procesie wychowawczym (obojętni – 39,4%, niesystematyczni – 37,4%, niezaangażowani – 31,4% i zaangażowani – 19,6%). Dość znaczne różnice procentowe dostrzega się w wyborze „sumienności”, jako naczelnej zalety wychowania (zaangażowani – 30,4%, niesystematyczni – 19,3%, niezaangażowani – 18,2% i pozostali – 13,7%).

Z przeprowadzonych analiz wynika, że w świadomości młodzieży głęboko są zakorzenione takie wartości, jak: *rodzina, wiara, miłość, uczciwość, tolerancja, prawdomówność i odpowiedzialność*. Młodzież pragnie realizować ideał człowieka wierzącego, kochającego innych ludzi, uczciwego, tolerancyjnego, który będzie odpowiedzialny za swoje czyny i prawdomówny. Według opinii młodzieży te wartości codziennego życia można znaleźć przede wszystkim w szczęśliwej rodzinie. Taki obraz rodziny częściej funkcjonuje wśród uczniów szkół zawodowych i technicznych oraz wśród młodzieży pochodzącej ze wsi i zaangażowanej w życie kościoła. Natomiast młodzież licealna oraz mieszkający w miastach i słabo związani z kościołem upatrują ten ideał w rodzinie, w której bardziej liczy się tolerancja niż wiara w Boga.

Rodzina postrzegana jest przez młodzież jako pierwsze źródło wartości, a rodzice – jako pierwsi wychowawcy, wprowadzający swoje dzieci w ten świat aksjologii, w którym wartości religijne, moralne i społeczne odgrywają znaczą-

cą rolę.³⁷ Mimo iż we współczesnej fazie cywilizacyjnej – w której ludzie myślą i działają w znacznym stopniu na swój własny rachunek – obserwuje się większe nastawienie na wartości konsumpcyjne, hedonistyczne i przyjemnościowe,³⁸ to jednak rodzina nadal postrzegana jest przez młode pokolenie jako najważniejsza wartość osobowa, której należy podporządkować wszystkie inne wymiary życia społecznego. Każda bowiem społeczność rodzinna – jak pisze Henryk Skorowski – „wytworza» cały zespół wspólnych idei, wartości, przekonań, upodobań, wzorów zachowań i postaw moralnych, które stają się ideałem i przewodnikiem”.³⁹

Zaprezentowana w zarysie charakterystyka środowiska społecznego Krosna na Podkarpaciu, stanowi odniesienie dla zachowań jednostki, dziedziczonych w procesie socjalizacji. Środowisko, a w nim szczególnie rodzina i szkoła jest dla wielu osób bezpośrednim i znaczącym miejscem formacji społecznej, intelektualnej, moralnej i religijnej w historyczno – społeczno – kulturowym kontekście uwarunkowań kształtowania tożsamości poszczególnych jednostek. Z kolei socjologiczna analiza poziomu akceptacji wartości osobowych i społecznych przez młodych mieszkańców miasta pozwala mieć nadzieję, że ta lokalna społeczność w swoim przyszłym rozwoju uwzględni tradycyjne wartości, stanowiące fundament jej życia zbiorowego.

KROSNO UPON THE WISŁOK AND ITS SOCIAL CHANGES

Summary

Social environment is the main criteria for defining individual`s behaviour. A human being is born in a social group and they grow there and fulfill their aims there. In this way, organized forms of collective life came into being. These forms have their own history and culture and a new society is created, society that has got its own territory and specified system of interactions between individuals. The analysis of the environment where the inheritance of the values is present, helps us to understand behaviour of a given society correctly.

The author of the article characterizes the social environment of Krosno upon the Wisłok in Podkarpacie Province, drawing our attention to historical development of the town, its industrial values as well as the importance of scholarship and priesthood. On the basis of the article the results of the social researches have been presented, the researches that show the level of recognition of common values, values that are accep-

³⁷ Por. S. Styrna, *Znaczenie wychowania w rodzinie dla rozwoju dziecka*. W: „Chrześcijaнин w świecie”. 8: 1976, nr 42-43, s. 95.

³⁸ Por. A. Rodziński, *U podstaw kultury moralnej*. Warszawa 1980, s. 126.

³⁹ H. Skorowski, *Moralność...*, s. 53.

ted and shared by young people, mainly students of High Schools studying in the years 1996 and 1997.

As the researches show, young people mainly recognize such values as: family, faith, love, honesty, respect, truth and responsibility. According to their beliefs, an ideal man is honest, tolerant, caring, faithful and responsible for their behaviour.

Transl. by: Marzena Brejta